

του ΠΕΡΙΚΛΗ ΣΦΥΡΙΔΗ
Λογοτέχνη

Μία σπάνια φωτογραφία λογοτεχνών της Θεσσαλονίκης

Αποτελεί πράγματι σπάνιο γεγονός να απεικονίζονται σε μια φωτογραφία τρεις γενιές σημαντικών λογοτεχνών της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι με το έργο τους διαμόρφωσαν το λογοτεχνικό πρόσωπο της πόλης. Τη φωτογραφία αυτή τράβηξε ο αείμνηστος φωτογράφος Γιάννης Κυριακίδης, ο οποίος δεν άφηνε κανένα σημαντικό γεγονός της Θεσσαλονίκης που να μην το επισημάνει, να τρέξει και να το απαθανατίσει, με τον γνωστό επιβλητικό του τρόπο. Ήταν Δεκέμβρης του 1989 όταν στην αίθουσα συνεδριάσεων του δημοτικού συμβουλίου, στο παλιό δημαρχείο της πόλης, που έμεινε στην ιστορία ως «Καραβάν Σαράι» — και όντως έχει μακρά δική του ιστορία —, παραβρέθηκαν πολλοί λογοτέχνες της Θεσσαλονίκης στην παρουσίαση της ανθολογίας διηγημάτων μεταπολεμικών πεζογράφων της Θεσσαλονίκης, Ένδον πόλη, την οποία είχε εκδώσει ο Δήμος, με εισαγωγή και επιμέλεια δική μου. Όπως όλα τα πράγματα, και η ανθολογία αυτή έχει τη δική της ιστορία.

Δύο παιδικοί μου φίλοι, ο Θόδωρος Μ. και ο Θάνος Π., ήταν από χρόνια εγκατεστημένοι στην Κολωνία. Ο πρώτος, πετυχημένος επιχειρηματίας και αποκλειστικός εκπρόσωπος της φέτας «Δωδώνη» για όλη την Ευρώπη. Ο δεύτερος, από τους πρώιμους μετανάστες της δεκαετίας του 1960, που, αφού δούλεψε πρώτα ως μηχανικός σε διάφορα εργοστάσια της Γερμανίας, αποφάσισε τελικά να εργαστεί ως προϊστάμενος στην επιχείρηση του φίλου του Θόδωρου. Ήταν η εποχή που έγραφα τα βιβλία μου Οι καλλιτέχνες της Διαγωνίου (Διαγώνιος, 1985) και Δώδεκα ζωγράφοι της Θεσσαλονίκης (Ρέκος, 1986), και γύριζα τα μουσεία και τις πινακοθήκες στην Ευρώπη με μια φωτογραφική μηχανή στο χέρι, δημιουργώντας ένα μεγάλο αρχείο με διαφάνειες από έργα τέχνης. Φυσικά «έδρα» μου ήταν η Κολωνία, όπου οι δύο παιδικοί μου φίλοι με φιλοξενούσαν πλουσιοπάροχα. Μια μέρα ο Θόδωρος μου λέει: «Πάμε να σου δείξω κάτι.» Με πήγε στην καρδιά της Κολωνίας, λίγα μέτρα πιο πέρα από τα γραφεία της επιχείρησής του (η βίλα του ήταν σε προάστιο της πόλης), και μου έδειξε έναν άδειο ισόγειο ακανή χώρο μιας πολυκατοικίας. «Τι είναι αυτό;», τον ρώτησα. «Πρώντων τράπεζα», απάντησε. «Τον νοίκιασα για να τον μετατρέψω σε κατάστημα ελληνικών μόνο προϊόντων και εστιατόριο, όπου θα σερβίρονται μόνο ελληνικά φα-

γητά.» Δεν νομίζω ότι το έκανε για το κέρδος ή σαν προέκταση της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Όπως πολλοί Έλληνες του εξωτερικού, ένιωθε μάλλον την ανάγκη να προβάλλει στη Γερμανία την πατρίδα του. Κοίταξα τον χώρο πράγματι αχανής. Ξαφνικά μου ήρθε στον νου μια τρελή ιδέα: «Ρε Θόδωρε», του είπα, «η Ελλάδα δεν παράγει και εξάγει μόνο φέτα, λάδι, ελιές, κρασί και τουρσιά. Παράγει και έργα τέχνης, τα οποία όμως δεν εξάγονται και παραμένουν άγνωστα. Τι θα έλεγες αν ένα μέρος του χώρου αυτού το διαμόρφωνε σε μια μικρή γκαλερί κι αναλάμβανε εγώ να επιλέγω έργα Θεσσαλονικέων ζωγράφων, για να τα παρουσιάζουμε στο γερμανικό κοινό κι την εδώ ελληνική παροικία;» Ο Θόδωρος αγκάλιασε αμέσως την ιδέα και τέλος του 1988 η γκαλερί ήταν έτοιμη, δίπλα ή μαζί, μπορώ να πω, με το εστιατόριο. Στην γκαλερί αυτή το 1989 παρουσιάσαμε έργα των εξής ζωγράφων: Στέλιου Μαυρομάτη, Ναταλίας Θωμαΐδη, Κάρολου Τσίζεκ, Πάνου Παπανάκου, Φώνη Ζογλοπίτη και Γιώργου Αναστασιάδη. Φυσικά, στα εγκαίνια ερχόταν και κάποιος από τους τιμώμενους ζωγράφους, με έξοδα κι φιλοξενία του Θόδωρου, ο οποίος πλήρωνε τον Τσίζεκ και τον τυπογράφο Θανάση Αλτιντζή για να εποιάσουν, κάθε φορά, ένα πολυτελές λεύκωμα με έγχρωμες ζωγραφίες των καλλιτεχνών και κατατοπιστική εισαγωγή δική μου για το έργο τους, σε τρεις γλώσσες: ελληνικά, γερμανικά, αγγλικά. Κυκλοφόρησαν τρία τέτοια λευκώματα-κομψοτεχνήματα (χάρη στην καλλιτεχνική επιμέλεια και τα εξώφυλλα του Τσίζεκ), που τα έχω στη βιβλιοθήκη μου και τα καμαρώνω. Περιττό να πω ότι για όλη αυτή τη δουλειά —όπως και για κάθε άλλη πνευματική προσφορά μου για τη λογοτεχνία και τα εικαστικά της Θεσσαλονίκης— δεν δέχτηκα ποτέ αμοιβή.

Και ποιοι δεν έρχονταν στα εγκαίνια των εκθέσεων αυτών φίσκα κόσμος (Γερμανοί και Έλληνες), που έβλεπε τους πίνακες, μιλούσε με τον εκάστοτε ζωγράφο και έτρωγε εξαιρετικούς ελληνικούς μεζέδες στο παρακείμενο εστιατόριο του Θόδωρου. Φυσικά, πάντα παρόντες η Νίκη και ο Χάνς Άιντενάιερ (η Νίκη διεύθυνε τις εκδόσεις Romiossini της Κολωνίας και ο Χάνς ήταν τότε καθηγητής του Νεοελληνικού Τμήματος του εκεί πανεπιστημίου). Δεθήκαμε με στενή φιλία. Στα εγκαίνια όμως ερχόταν και ο τότε πρέσβης μας στη Γερμανία, Λεωνίδας

Ευαγγελίδης (πρωτεύουσα της Δυτικής, τον καιρό εκείνο, Γερμανίας ήταν η Βόννη, που απέχει μισή μόνο ώρα δρόμο με το αυτοκίνητο), ο οποίος υπήρξε συμμαθητής μου στο Αμερικανικό Κολέγιο «Ανατόλια». Σε κάποιο γεύμα στο σπίτι των Άιντενάιερ, ο Θόδωρος πρότεινε στη Νίκη να μεταφέρουν τη συλλογή διηγημάτων μου *Τίμημα χωρίς αντίκρισμα* (Διαγώνιος, 1986) κι αναλάμβανε όλα τα έξοδα της μεταφρασης και έκδοσης της. Τότε, διαπινεόμενος κι εγώ από ένα αίσθημα να προβληθεί, όχι το δικό μου έργο αλλά η πεζογραφία της Θεσσαλονίκης, αντιπρότεινα να κάνουμε με τη Νίκη μια ανθολογία μεταπολεμικών πεζογράφων της Θεσσαλονίκης. Η συμφωνία έκλεισε τους γκαλερίζοντας τα ποτήρια μας, ξέχειλα από εκλεκτή γερμανική μπύρα. Με τη Νίκη ριχτήκαμε στη δουλειά. Από τη μεσοπολεμική γενιά του 1930 επιλέξαμε μόνο τον Ν. Γ. Πεντζίκη, όχι μόνο τιμής ένεκεν, αλλά γιατί το κυρίως έργο του, αυτό που τον καθέρωσε ως μια σημαντική μορφή των γραμμάτων μας (δεν αναφέρομαι μόνο στη Θεσσαλονίκη), είναι μεταπολεμικό. Τις μεταφράσεις έκαναν η Νίκη, ο Χάνς και οι μαθητές του. Τα υπόλοιπα ήταν δική μου δουλειά: καλλιτεχνική επιμέλεια Τσίζεκ και τυπογραφείο Αλτιντζή. Εξώφυλλο, ο πίνακας «Μυχός κόλπου Θερμαϊκού» του Πεντζίκη και στο εσωτερικό σχέδια του Παπανάκου. Αρχές Σεπτεμβρίου του 1989 η ανθολογία *Saloniki Erzhält* [Η Θεσσαλονίκη διηγείται] ήταν έτοιμη. Κομψοτεχνήματα πάλι. Ήταν τότε που ο πρέσβης έριξε την ιδέα να αποσταλεί, με δική του ευθύνη, η ανθολογία αυτή σ' όλα τα ελληνικά σχολεία που λειτουργούσαν στη Γερμανία. Αν όμως

κάποιος φιλόλογος ήθελε να διδάξει κάποια διηγήματα από την ανθολογία αυτή, πιο ύα έβρισκε τα πρωτότυπα κείμενα; Έτσι, γυρίζοντας στη Θεσσαλονίκη, αποτάθηκα στον τότε αντιδήμαρχο Πολιτισμού Βασίλη Καλφόπουλο, ώστε να αναλάβει ο Δήμος τα έξοδα της ελληνικής ανθολογίας, κάτι που έγινε, με τους ίδιους «συντελεστές» της γερμανικής έκδοσης. Μόνο που ο Τσίζεκ επέλεξε ως εξώφυλλο τον πίνακα «Παλιά Θεσσαλονίκη» του Νίκου Φωτάκη και ως τίτλο διάλεξα το Ένδον πόλη (τίτλος του κειμένου του Πεντζίκη), γιατί η μετάφραση του γερμανικού τίτλου δεν θα έλεγε τίποτα στον Έλληνα αναγνώστη.

Όπως είπαμε, η παρουσίαση της ανθολογίας έγινε τον Δεκέμβριο του 1989, τιμητικά, στην αίθουσα συνεδριάσεων του τότε Δημαρχείου. Ας δούμε τώρα τους εικονιζόμενους λογοτέχνες, αρχίζοντας από την κάτω σειρά (οι καθησιοί) αριστερά: Ντίνος Χριστιανόπουλος, Κάρολος Τσίζεκ, Γιώργης Κιτσόπουλος, Ν. Γ. Πεντζίκης, Νίκος Μπακόλας. Πάνω σειρά (οι όρθιοι): Βασίλης Καλφόπουλος, Αλέκος Δαμιανίδης, Γιώργος Σκαμπαρδώνης, Στέλλα Βογιατζόγλου, Ηλίας Κουτσούκος, Περικλής Σφυρίδης, Αλμπέρτος Ναρ, Γιώργος Κάτος.

Μετρώ τους λογοτέχνες: δώδεκα κι ο Καλφόπουλος δεκατρείς. Πόσοι μας άφησαν; Επτά. Από τους παλιούς μείναμε μόνο ο Χριστιανόπουλος κι εγώ, που ετοιμαζόμαστε ν' αλλάξουμε διεύθυνση. Έφυγαν όμως και νεότεροι, όλοι φίλοι: Βογιατζόγλου, Ναρ, Κάτος. Νιώθω μια θλίψη, κάτι σαν βουβόκλαμα. Είναι όμως το έργο που μας άφησαν — τιμώντας τη Θεσσαλονίκη — που με στηρίζει. ■